

Література:

1. Semi-presidential republic. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. https://en.wikipedia.org/wiki/Semi-presidential_republic (дата звернення 14.12.2023).
2. Constitution of 4 October 1958. P. 1–36. *Офіційний сайт Конституційної ради Франції*. https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/constiution_anglais_oct2009.pdf (дата звернення 14.12.2023).
3. Литвин В. Теорія та практика когабітації в напівпрезидентських системах Європи / Віталій Литвин. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2011. No. 4. С. 140–149.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-7>

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ АКЦІЇ «ВІСЛА» У КОНТЕКСТІ РІШЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО ПРОКУРОРА ІПН ПРО ЗАКРИТТЯ СЛІДСТВА У СПРАВІ

Лашко Євгеній Євгенович

*кандидат технічних наук, доцент кафедри цивільної безпеки,
охорони праці, геодезії та землеустрою
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Шкурпела Олександр Сергійович

*здобувач першого (бакалаврського) рівня освіти
факультету права, гуманітарних і соціальних наук
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

Значний суспільний резонанс в Україні та Польщі викликало рішення прокурора відділу комісії розслідування злочинів проти польського народу в Ряшеві щодо припинення розслідування справи про переселення жителів південно-східної Польщі у 1947 році у рамках акції «Вісла». Зазначене рішення виглядає як спроба виправдання злочинів комуністичного режиму у Польщі, які вже демократична польська влада неодноразово засуджувала на найвищому державному рівні. Так, у 1990 році акцію «Вісла» засудив сенат Республіки Польща [1].

Надання правової оцінки конфліктам, які стались у минулому є непростою справою, оскільки міжнародно-правова база, яка складає міжнародне право, у той час перебувала тільки на стадії формування, тому більшість оцінок є суто політичними. Відповідно, питання правової кваліфікації акції «Вісла» є важливим й актуальним. Водночас, теперішня юридична реабілітація акції «Вісла» суперечить усталеному науковому погляду на цю подію і в Україні [2], й у Польщі [3], а також компрометує органи прокуратури, оскільки неможливо провадити розслідування та не зважати на значну кількість людських жертв насильницької депортації.

Українська повстанська армія була єдиною силою, яка могла протистояти комуністичним режимам у повоєнний період після закінчення Другої світової війни. Зокрема, продовжувала вести масштабні воєнні дії після літа 1946 року на Закерзонні – українських етнічних землях, які відійшли після війни до Польщі, а саме: Холмщини, Посяння, Лемківщини. Повстанці мали на меті захист місцевого українського населення, щоб унеможливити «деукраїнізацію» Закерзоння.

Польське керівництво, користаючись із ситуації, пов'язаної зі вбивством заступника міністра оборони Польщі Кароля Сверчевського, провело заплановану раніше акцію «Вісла» – примусове переселення українців углиб країни. Під час проведення акції застосовувався щодо українців принцип колективної відповідальності, подібний «пацифікації» міжвоєнного періоду.

Деталі проведення акції «Вісла» показують, що її організатори мали на меті не так побороти УПА, як «остаточно розв'язати українську проблему в Польщі». Проти двох тисяч повстанців було виставлено 20 тисяч польських військових, але ліквідувати цей рух польська комуністична влада без примусового переселення українців не змогла. Показово, що серед українців виселенню підлягали і члени комуністичної партії й учасники червоного партизанського руху, що не надає підстав трактувати їх як однорідну масу з виразно націоналістичними, антипольськими й антикомуністичними поглядами. Кількість переселених українців у кожному населеному пункті не мала перевищувати 10% загальної чисельності жителів, що свідчить про польські наміри цілковитої асиміляції українців у суцільному польському середовищі.

Із висновків слідства, проведеного прокурором відділу комісії розслідування злочинів проти польського народу в Ряшеві випливає, що евакуація осіб української, лемківської та польської національностей мала превентивно-захисний, а не репресивний характер, що є дуже схожим зі словами самопроголошеного президента Білорусі

Александра Лукашенки щодо початку повномасштабного російського вторгнення в Україну. Зазначається, що під час розслідування не було жодних підстав для висновку, що переселення є злочином проти людства чи комуністичним злочином. Слідство також не показало, що під час прийняття постанови про переселенську акцію було перевищено повноваження, зловживано своїми обов'язками чи вони діяли на шкоду суспільній або приватній вигоді [4].

У відповідь варто зазначити, що на початку акції було арештовано 3873 особи, у тому числі 700 жінок і дітей і запроторено їх до концтабору Явожно. У роки Другої світової війни це була філія концтабору Освенцім (Аушвіц). Для виконання нових завдань було поновлено діяльність табору рішенням Політбюро ЦК Польської робітничої партії та названо його Центральним табором праці [5]. Натомість, спеціально створеним Військовим трибуналом було засуджено від 22 квітня до 15 вересня 1947 року 364 цивільних українців, із них 173 на смертну кару та вирoki виконано [6, с. 69; 7, с. 77–78].

Всього, протягом кількох місяців, від 2 травня до 31 липня 1947 року було вислано до розподільчих пунктів в Ольштині, Щецінку, Олесьниці та Познані 443 транспорти із 33149 родинами, які нараховували 139975 осіб. Українців було розселено у 76 повітах, що у 9 тогочасних воєводствах (на 19 загалом), а саме: Білостоцькому – 995 осіб, Ольштинському – 56625 осіб, Гданському – 5280 осіб, Кошалінському – 31169 осіб, Щецінському – 15058 осіб, Познанському – 1437 осіб, Зеленогірському – 10870 осіб, Вроцлавському – 15491 особу й Опольському – 2542 особи [8].

Здійснюючи примусову депортацію польські військові спалювали покинуті села та нищили пам'ятки української матеріальної культури. За весь післявоєнний період було знищено більше 300 церков, 240 перейняли римо-католики, 28 зберегли чи перейняли після греко-католиків православні та 60, переважно у незадовільному технічному стані, було передано у володіння державних або самоуправних структур [9, с. 171].

Правову кваліфікацію акції «Вісла» варто надавати відповідно до існуючих на сьогодні норм міжнародного права. Саме тому для досягнення поставленої мети дослідження використовуватимуться положення Римського статуту Міжнародного Кримінального Суду в частині найбільш серйозних злочинів, які відносяться до юрисдикції цього суду, а саме: геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів і злочину агресії, а також інші міжнародно-правові акти, які стосуються таких злочинів. Цілком зрозуміло, що акція «Вісла» не може бути кваліфікована як злочин агресії. Тому правова

кваліфікація акції «Вісла» здійснюватиметься саме на предмет можливості її віднесення до геноциду, злочину проти людяності чи воєнного злочину.

Аналіз наявних документів, а також обставин проведення акції «Вісла» свідчить про те, що метою її здійснення не було повне чи навіть часткове знищення українського населення. Йшлося виключно про примусове переселення з місць їх постійного проживання та створення умов, які перешкоджали поверненню назад. Ґрунтуючись на цьому, відповідно до норм міжнародного права акція «Вісла» не може бути кваліфікована як геноцид. Отже, акція «Вісла» загалом може бути кваліфікована як злочин проти людяності.

Документальними даними не підтверджується наявність станом на квітень 1947 року обставин, які б обумовлювали необхідність ужиття *безпекових заходів* щодо цивільних осіб українського походження саме шляхом його примусового переселення. Тому прийняття рішення про депортацію у рамках акції «Вісла» відбувалось із причин, які пов'язані з конфліктом польського уряду зі структурами УПА, та з метою вирішення «національних» суперечок й утворення моноетнічної Польської держави. Отже, акція «Вісла» може бути кваліфікована як воєнний злочин.

З огляду на те, що депортація українського населення здійснювалася з чітко визначених територій на південно-східному прикордонні Польщі із забороню самовільного повернення назад, акція «Вісла» може бути кваліфікована як етнічна чистка.

За результатами аналізу подій, які пов'язані з організацією та безпосереднім проведенням акції «Вісла», вона відповідно до норм міжнародного права не може бути кваліфікована як злочин агресії чи геноцид. Натомість зазначена акція може бути кваліфікована як злочин проти людяності, воєнний злочин, а також як етнічна чистка.

Література:

1. Uchwała w sprawie akcji "Wisła". Senat Rzeczypospolitej Polskiej. URL: <https://www.senat.gov.pl/download/gfx/senat/pl/senatuchwaly/2324/plik/wisla.pdf> (дата звернення: 14.12.2023).

2. Рябенко С. Операція «Вісла». Правова кваліфікація. *Інститут історії України*. URL : <http://resource.history.org.ua/item/0013459> (дата звернення: 14.12.2023).

3. Akcja "Wisła" – próba kwalifikacji prawnej [Operation Vistula : An attempt at legal qualification]. *Studia Polityczne*. 2018. vol. 46. no. 1. pp. 23–54.

4. Umorzenie śledztwa w sprawie decyzji o akcji „Wisła”. Instytut Pamięci Narodowej. URL: <https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty>

194448,Umorzenie-sledztwa-w-sprawie-decyzji-o-akcji-Wisla.html (дата звернення: 14.12.2023).

5. Макар Юрій, Горний Михайло, Макар Віталій. Від депортації до депортації. Суспільно-політичне життя холмсько-підляських українців (1915–1947). Дослідження. Спогади. Документи. Том 2. Чернівці : Букрек, 2014. 900 с.

6. Українська діаспора. Рік видання II. Число 3. Київ – Чикаго, 1993. 157 с.

7. Drozd R. Droga na Zachód. Osadnictwo ludności ukraińskiej na ziemiach zachodnich i północnych Polski w ramach akcji “Wisła”. Warszawa : Gyrsa, 1997. 189 s.

8. Bobusia B. Przesiedlenia ludności ukraińskiej w ramach akcji “WISŁA” w świetle akt zespołu Głównego Pełnomocnika Rządu ds. Ewakuacji w Rzeszowie i wybranych akt PUR w Rzeszowie [Державного архіву в Перемишлі]. *Rocznik Historyczno-Archiwalny*. 1994. T. 7–8. S. 207–246.

9. Mniejszości narodowe w Polsce. Praktyka po 1989 roku. Praca zbiorowa pod redakcją B. Berdychowskiej. Centrum stosunków międzynarodowych Instytutu spraw publicznych. Warszawa : Wydawnictwo Sejmowe, 1998. 296 s.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-8>

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ТАЄМНИЦЮ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ В УМОВАХ ДІЇ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Левченко Аліна Валеріївна

*аспірантка кафедри публічного та міжнародного права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна*

Певно, ще пару років тому складно було допустити думку про будь-які військові дії, ракетні удари, масові вбивства цивільного населення в сучасному демократичному світі, зокрема і на території України. Однак «братська» росія довела протилежне, спровокувавши своїми жорстокими і цинічними діями введення в Україні двох